

STEFAN DE KEIJSER

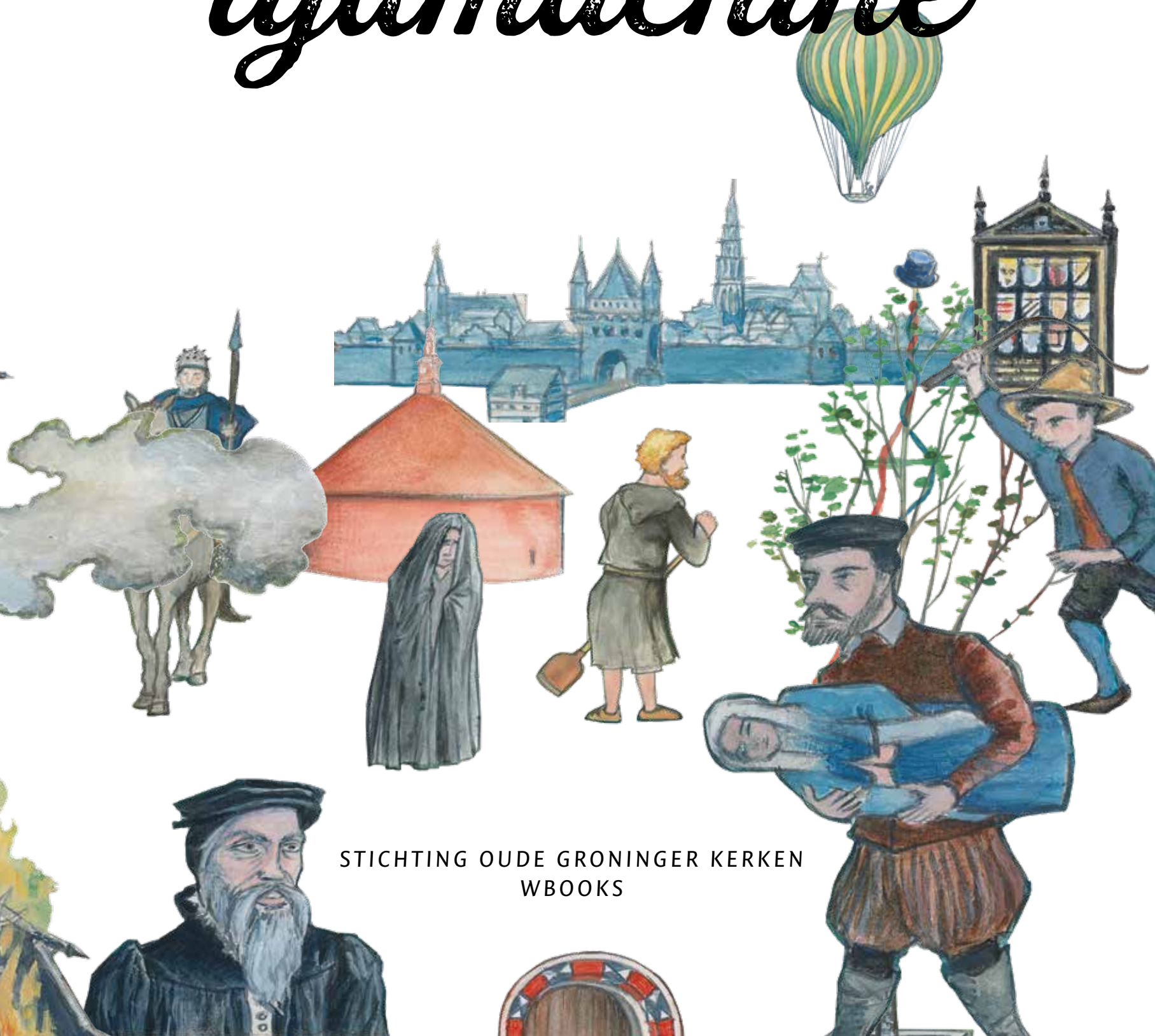
De kerk als Tijdmachine

MARTIN HILLENGA

STEFAN DE KEIJSER
MARTIN HILLENGA

De kerk als Tijdmachine

STICHTING OUDE GRONINGER KERKEN
WBOOKS

Leven op een wierde

0-500

Kort geleden was dit nog zee. Dat is het nog steeds een beetje. Twee maal per dag overstroomt hier het land, of valt de zee droog – het is maar hoe je het bekijkt. De Romeinse militair Plinius kijkt zijn ogen uit tijdens een bezoek aan de Waddenkust. ‘Is dit nu water of land?’ vraagt hij zich zo’n tweeduizend jaar geleden af. Volgens Plinius leeft er een ‘armzalig volk’ dat woonheuvels aanlegt om bij vloed droge voeten te houden. ‘Wanneer de golven het omliggende land overspoelen, lijken de bewoners op zeelieden, maar ze lijken op schipbreukelingen als het water is geweken’, schrijft hij vol verbazing. En ook een béétje afkeurend. Plinius is het warme Italië en de grote stad gewend. Bovendien kijken de Romeinen wat neer op andere volken. Want zo armzalig zijn de kustbewoners helemaal niet. De vette zeeklei is uitstekend geschikt voor landbouw. Op de kwelders, stukken land die bij een normale vloed droog blijven, kan ook prima vee grazen.

Slimme boeren

De boeren op de wierde zijn zeker niet zielig. Ze weten precies hoe ze in de natte en zoute omgeving hun gewassen kunnen verbouwen en dieren moeten houden. Elke dag staat een gevarieerd menu op tafel.

10

o
-
500

Boerderijen

De boerderijen van de kustbewoners zijn van hout. De muren van vlechtwerk zijn dichtgesmeerd met klei, mest of leem. Dat is een mengsel van klei en zand. Om ze winddicht te maken worden ook graszoden opgestapeld. De mensen wonen er onder één dak met hun dieren. De wierden of terpen (woonheuvels) waarop de boerderijen staan, worden steeds hoger en dus veiliger gemaakt.

Poes

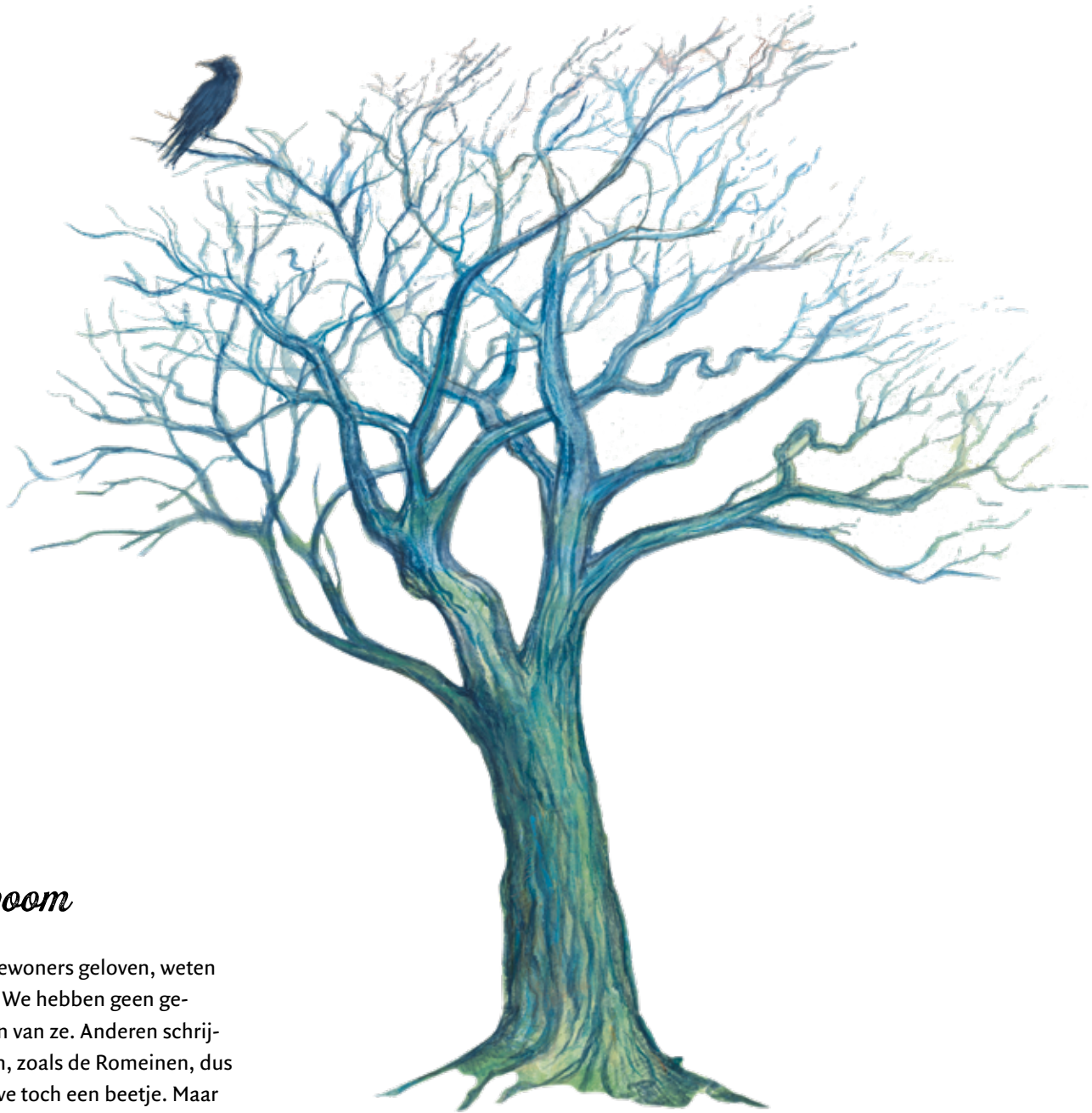
Van oorsprong komen poezen niet voor in het noorden van Europa. Ze worden uit Egypte meegenomen door de Romeinen en maken zich al gauw nuttig door op muizen en ratten te jagen. Bovendien is een poes in huis ook gewoon heel gezellig.

Spieker

De kleine gebouwtjes op palen heten spiekers. Daarin wordt graan opgeslagen. Omdat ze iets boven de grond staan, wordt de voorraad niet nat bij een overstroming. Ook kunnen ratten en muizen er zo moeilijker bij.

Heilige boom

Wat de wierdebewoners geloven, weten we niet precies. We hebben geen geschreven teksten van ze. Anderen schrijven wel over hen, zoals de Romeinen, dus daarom weten we toch een beetje. Maar de Romeinen begrijpen niet alles, zoals je bij Plinius hebt kunnen merken. De mensen in het noorden (de Germanen) hebben hun eigen goden. Ook denken ze dat die goden aanwezig zijn in de wereld om hun heen, de natuur. Ze hebben bijvoorbeeld heilige bomen.

Mèh

Schape worden veel gehouden langs de kust. De omstandigheden zijn hier ideaal, omdat er brak water voorkomt, een mengeling van zout en zoet water. Een parasiet (ziekteverwekker) waar schape veel last van hebben, kan in deze omgeving niet overleven. De dieren leveren melk en vlees. En wol om kleren van te maken.

Raven

Het is vast geen toeval dat er twee raven rond de heilige boom cirkelen. Volgens het Germaanse geloof zitten er twee van deze vogels op de schouders van Odin, hun oppergod.

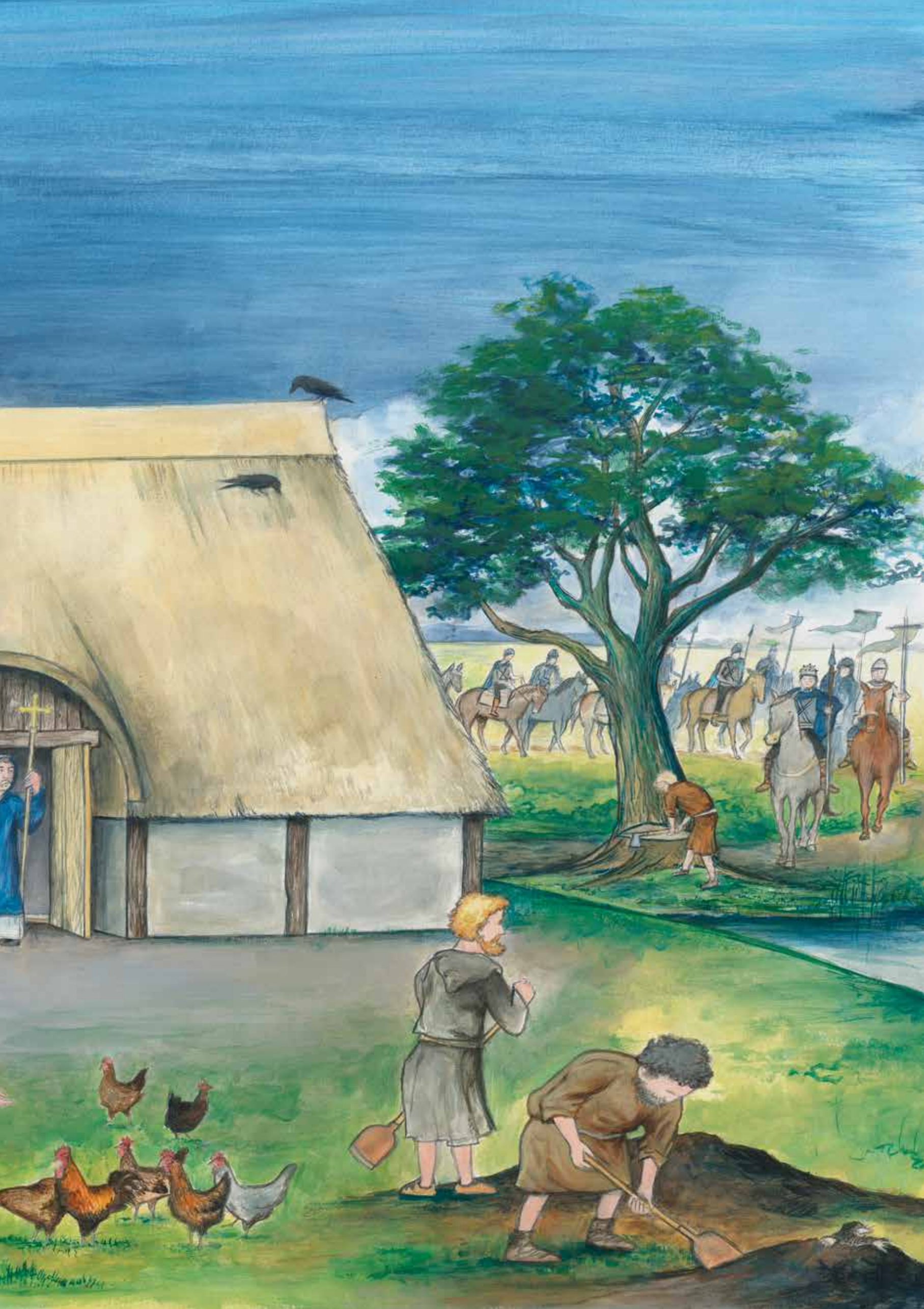

Het Christendom komt

700-1000

Op de wierde staat een klein houten kerkje. Het verschilt niet zoveel van de boerderijen in de omgeving. Dat het een kerk is, kun je eigenlijk alleen maar zien aan de man in de deuropening. Hij draagt een staf met daarop een kruis, het symbool voor het christendom. Misschien is hij een missionaris. Dat is iemand die het christelijk geloof verspreidt. Vanaf ongeveer het jaar 700 reizen missionarissen door het kustgebied. Ze worden gestuurd door de koningen van het Frankische rijk. Die hebben de streek nog maar net veroverd. De kustbewoners zitten er niet altijd op te wachten om een nieuw geloof aan te nemen. De missionaris Bonifatius wordt in 754 zelfs vermoord bij Dokkum. Meer succes heeft Liudger. Hij bekeert in opdracht van koning Karel de Grote vanaf 786 een deel van de inwoners van Groningen. Maar het zal nog wel een paar honderd jaar duren voordat het hele gebied christelijk is.

Leven met de natuur

Het is natuurlijk helemaal niet raar dat mensen allerlei goddelijke krachten om zich heen zien: in de bomen, vogels en het water. In hun leven is de natuur tegelijkertijd de grootste vriend en de ergste vijand.

Soldaten

De missionarissen trekken niet in hun eentje door het gebied om mensen te bekeren. Dat is veel te gevaarlijk! Vaak hebben ze een klein legertje zwaarbewapende soldaten bij zich. Alleen woorden zijn niet genoeg om mensen van het nieuwe geloof te overtuigen.

Boom

De heilige boom wordt omgehakt. Volgens de verhalen over de missionarissen wordt het hout soms gebruikt om een christelijk kapelletje te bouwen.

Missionaris

De eerste missionarissen, Willibrord en Bonifatius, komen uit het gebied dat nu Engeland heet. Ze steken de Noordzee over om het christelijk geloof naar het land van de Friezen te brengen. Friesland is in deze tijd veel groter dan de huidige provincie: het beslaat de hele Nederlandse kuststreek, van Zeeland tot Groningen. Omdat hun Angelsaksische taal wel wat lijkt op die van de Friezen, kunnen ze zich verstaanbaar maken. De missionaris Liudger is wel in Friesland geboren. Ingewikkelde preken houden de missionarissen vast niet voor de kustbewoners. Door het vertellen van wonderverhalen proberen ze duidelijk te maken dat hún God machtig is.

Dijkjes

Deze mannen zijn druk aan het graven om droge voeten te houden. Ze leggen een dijkje aan om de wierde tegen hoog zeewater te beschermen. Zo'n ringdijk ligt eerst om een wierde heen, later ook om groepjes wierden. Uiteindelijk ontstaat er zo een lange zeedijk uit één stuk.

Boeren

De boeren langs de kust produceren niet alleen voor eigen gebruik of voor hun omgeving. De opbrengsten van hun bedrijf verhandelen ze door heel Europa: vee, vlees, leer, huiden, wol, zuivel en voorwerpen gemaakt van dierenbotten. Behalve goede boeren zijn de kustbewoners uitstekende schippers. Ze nemen ook producten mee terug uit verre plaatsen, zoals aardewerk, tufsteen, barnsteen, glas en ijzeren zwaarden.

Dobbe

Op de wierde ligt een aantal kleine vijvertjes. Dat zijn dobben: plekken waar zoet water uit de grond omhoog komt. De wierdebewoners gebruiken ze om uit te drinken. Ook hun vee doet dat. De plek van een zoetwaterbron wordt door de mensen heel bijzonder gevonden. Ze zien het misschien als een heilige plek. Later worden in de buurt van een bron vaak kerken, kapellen en kloosters gesticht.

Kippen

Op het erf scharrelen kippen hun kostje bij elkaar. Ze zorgen voor eieren en vlees voor de bewoners van de wierden. Oorspronkelijk was er in het kustgebied letterlijk geen kip te zien. De dieren worden door de Romeinen meegenomen naar het noorden.

Uitgave

WBOOKS, Zwolle
info@wbooks.com
www.wbooks.com

i.s.m.

Stichting Oude Groninger Kerken
info@groningerkerken.nl
www.groningerkerken.nl

Tekeningen

Stefan de Keijser

Tekst

Martin Hillenga

Vormgeving

Jelle F. Post

Projectbegeleiding Stichting Oude Groninger Kerken
Inge Basteleur, Sophie Beekman, Martin Hillenga,
Agmar van Rijn

Dit boek kwam tot stand met een
financiële bijdrage van Fonds 21

FONDS 21

© 2018 WBOOKS Zwolle / de auteurs

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten met betrekking tot de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie is het auteursrecht geregeld met Pictoright te Amsterdam.

© c/o Pictoright Amsterdam 2018.

ISBN 978 94 625 8274 3
NUR 648

